

Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu

Wydział Architektury Wnętrz i Scenografii

KRZYSZTOF CICHEŃSKI

EKSPONATY I ŚMIECI

Scenografia do spektaklu *Młyn Djabelski. Biografia dzieła zapomnianego* Dokumentacja realizacji scenograficznej i procesu projektowego

Streszczenie rozprawy doktorskiej, napisanej pod kierunkiem

prof. dr hab. Katarzyny Podgórskiej-Glonti

Rozprawa doktorska poświęcona jest scenografii, którą stworzyłem do spektaklu *Młyn Djabelski. Biografia dzieła zapomnianego*, zrealizowanego w maju 2022 roku w Instytucie Teatralnym im. Zbigniewa Raszewskiego w Warszawie. Przedstawienie opowiada o zaginionej operze Ludomira Różyckiego *Młyn Djabelski*, której premiera odbyła się w 1931 roku w Teatrze Wielkim w Poznaniu. Kompozytorowi nie udało się z pamięci odtworzyć partytury, której manuskrypt przepadł w czasie wojny.

Proces projektowania scenografii był punktem wyjścia dla pozostałych elementów, składających się na spektakl, takich jak reżyseria, scenariusz, działania aktorskie i muzyka. Inspirując się z jednej strony materialną spuścizną po Różyckim (dokumentami i przedmiotami zachowanymi w bibliotekach i muzeach), z drugiej koncepcją *landscape play* Gertrudy Stein, w ramach której fabuła rozwija się w dramaturgicznie zorganizowanej kompozycji obrazu/przestrzeni, stworzyłem wystawę tytułowych eksponatów, związanych z *Młynem Djabelskim* i jego autorem. Niektóre przedmioty wprost nawiązywały do realiów fikcyjnego świata opery – międzywojennej Warszawy czy hollywoodzkiego studia filmowego – inne do rzeczywistości związanej z życiem Różyckiego. Układ obiektów, rozmieszczonych w kwadracie o boku czterech metrów, niczym przestrzena martwa natura, w statyczny sposób opowiada historię powstania i zapomnienia dzieła. Opakowanie przedmiotów w stare gazety miało na

celu nadanie instalacji wizualnej spójności. W pierwszej części spektaklu publiczność otacza ekspozycję ze wszystkich stron, następnie siada na widowni i ogląda monodram, w którym aktor wciela się w różne postaci z *Młyna Djabelskiego* i wchodzi w interakcję z poszczególnymi obiektami. Scenografia (wraz z reżyserią światła) ma zatem za zadanie wykreować przestrzeń dla dwóch sytuacji odbiorczych – wystawy muzealnej i spektaklu teatralnego.

Poszczególne rozdziały pierwszej części rozprawy doktorskiej ukazują proces podejmowania kolejnych decyzji projektowych, wskazują na inspiracje teoretyczne (m. in. teatr postdramatyczny H.-T. Lehmann, koncepcje filozoficzne B. Latoura i J.-F. Lyotarda) i artystyczne (np. twórczość T. Kantora czy J. Grzegorzewskiego), opisują najważniejsze rozwiązania techniczne i zwracają uwagę na znaczenie scenografii dla akcji spektaklu, którą stanowi nieustanne przekształcanie materii, jej przemiany w obrębie znaczeń, sensów i ontologii. Tytułowe eksponaty i śmieci podlegają degradacji i uwzniośleniu, stają się rekwizytami, amuletami i relikwiami, bywają animowane i ożywiane, zyskują sprawczość, są nośnikiem bytu, a zużyte i porzucone stają się odpadami procesów produkcji i przemiany.

W drugiej części rozprawy znajduje się dokumentacja fotograficzna premiery *Młyna Djabelskiego. Biografii dzieła zapomnianego*, której towarzyszy scenariusz i komentarz wyjaśniający kolejne działania aktora. Zdjęcia, ułożone zgodnie z kolejnością następujących po sobie scen, ukazują podążanie za „partyturą scenograficzną”, od obiektu do obiektu – ruch, który stopniowo wprowadza w uporządkowaną (i martwą) strukturę ożywiający, pełen ekspresji, dekadenski chaos.

W zakończeniu podejmuję próbę zdefiniowania roli scenografii jako dzieła złożonego z warstw znaczeniowych i estetycznych, powołując się na koncepcje „dramaturgii wizualnej” Lehmann i „teatru energetycznego” Lyotarda. Obraz, obiekt i przestrzeń poddane są zarówno poznaniu intelektualnemu, jak i zmysłowemu i w ten sposób oddziałują na ludzki czynnik kreowania spektaklu – czyli na performerów i odbiorcę. W odwróceniu tradycyjnej hierarchii, w uzależnieniu reżyserii od decyzji scenograficznych, badałem sceniczny potencjał interakcji pomiędzy aktorem, przedmiotem i przestrzenią. W ramach przyjętej perspektywy badawczo-artystycznej (*artistic-research*), refleksja teoretyczna przenika moje działania twórcze, inicjuje

poszukiwania konkretnych rozwiązań i podsumowuje przyjęte postawy i strategie. Scenografia do *Młyna Djabelskiego. Biografii dzieła zapomnianego* stanowi reakcję artystyczną na problemy egzystencjalne, filozoficzne i psychologiczne, a także genologiczne i estetyczne, z jakimi mierzyłem się w tym projekcie. Rozprawa doktorska jest próbą zapisu tego podwójnego, refleksyjnego i praktycznego doświadczenia procesu twórczego.

Magdalena Abakanowicz University of the Arts Poznan

Faculty of Interior and Stage Design

KRZYSZTOF CICHEŃSKI

EXHIBITS AND GARBAGE

Scenography for the play “The Devil's Mill. Biography of a Forgotten Work”

Documentation of the scenography implementation and design process

Summary of the doctoral dissertation,

written under the supervision of prof. dr hab. Katarzyna Podgórska-Glonti

My doctoral dissertation is devoted to the scenography I created for the play “The Devil's Mill. Biography of a Forgotten Work”, produced in May 2022 at the Zbigniew Raszewski Theatre Institute in Warsaw. The performance tells the story of Ludomir Różycki's lost opera “The Devil's Mill”, which premiered in 1931 at the Poznan Opera House. The composer failed to recreate the score from memory, the manuscript of which was lost during the war.

The stage design process was the starting point for the other elements that make up the show, such as direction, script, acting and music. Inspired on the one hand by the material legacy of Różycki (documents and objects preserved in libraries and museums), and on the other hand by Gertrude Stein's concept of landscape play, in which the plot develops in a dramatically organized composition of image/space, I created an exhibition of the titular exhibits related to “The Devil's Mill” and its author. Some items directly referred to the fictional world of the opera - interwar Warsaw or a Hollywood movie studio - others to the reality related to Różycki's life. The arrangement of objects, placed in a four-meter square, like a spatial still life, tells in a static way the story of the creation and oblivion of the work. Wrapping the objects in old newspapers was intended to give the installation visual coherence. In the first part of the performance, the audience surrounds the exhibition from all sides, then sits in rows of chairs and watches the monodrama, in which the actor plays various characters from

"The Devil's Mill" and interacts with particular objects. The scenography (together with lighting design) is therefore intended to create a space for two reception situations - a museum exhibition and a theatre performance.

Chapters of the first part of the doctoral dissertation show the process of making subsequent design decisions, indicate theoretical sources (e.g. postdramatic theatre of H.-T. Lehmann, philosophical concepts of B. Latour and J.-F. Lyotard) and artistic inspirations (e.g. the work of T. Kantor or J. Grzegorzewski), describe the most important technical solutions and draw attention to the importance of scenography for the action, which is the constant transformation of matter, its variations within meanings, senses and ontology. The titular exhibits and garbage are subject to degradation and upliftment, they become props, amulets and relics, they are animated and brought to life, they gain agency, they are mediums of existence, and when used and abandoned they become waste of production and transformation processes.

The second part of the dissertation includes photographic documentation of the premiere of "The Devil's Mill. Biography of a Forgotten Work", accompanied by the script and commentary explaining the actor's subsequent actions. The photos, arranged in the order of ongoing scenes, show the following of the "scenographic score", from object to object - a movement that gradually introduces a lively, expressive, decadent chaos into a well-organized (and lifeless) structure.

In the conclusion, I try to define the role of scenography as a work composed of semantic and aesthetic layers, referring to the concepts of "visual dramaturgy" by Lehmann and "energetic theatre" by Lyotard. The image, object and space are subject to both intellectual and sensual cognition and thus influence the human factor of creating the theatrical show - that is the performer and the recipient. By reversing the traditional hierarchy, by making directing dependent on set design decisions, I explored the scenic potential of interaction between the actor, object and space. Within the field of artistic-research, theoretical reflection examines my creative activities, initiates the search for specific solutions and summarizes the adopted attitudes and strategies. Scenography for "The Devil's Mill. Biography of a Forgotten Work" is an artistic response to the existential, philosophical and psychological, as well as genre and aesthetic problems that I faced in this project. The doctoral dissertation is an attempt to save this both, reflective and practical experience of the creative process.